

Софія Дембіцька

Ірина Кобилянська

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Для постійного розвитку та вдосконалення навчального процесу науково-педагогічний колектив технічного закладу вищої освіти поповнюється викладачами спеціальних технічних дисциплін, які отримали наукові ступені магістра та доктора філософії з технічних дисциплін. Але педагогічна підготовка таких викладачів не відповідає сучасним реаліям, адже вони не мають належної професійної підготовки до педагогічної діяльності. Більш того, абітурієнти, які вступають до технічних закладів вищої освіти, планують стати в подальшому фахівцями з технічних напрямків підготовки, а не педагогами. Однак випускники технічного закладу вищої освіти, які продовжують працювати у ньому як викладачі, а також ті, хто залучені до роботи з персоналом на підприємствах, зобов'язані мати не лише знання, уміння, навички та фахові компетенції, а й бути компетентними педагогічно. Адже наявність високої професійної кваліфікації у науковця технічного спрямування ще не гарантує здатність останнього до педагогічної діяльності та наявність вміння передати знання студентам і підлеглим.

Крім того, на важливість формування педагогічної культури фахівців технічного спрямування вказує той факт, що його фахове становлення та кар'єрний зріст залежать не лише від його професійної компетентності, але й від вміння працювати з керівниками та підлеглими. Тому майбутній фахівець технічного профілю має мати не лише професійні компетенції, успішно розв'язувати технічні завдання, але і орієнтуватися в особливостях педагогічного спілкування з колегами.

Результати дослідження

Фахівці з психології та педагогіки наголошують на тому, що пошук шляхів активізації людського фактора всередині організації та врахування соціально-психологічних особливостей є однією з вирішальних умов підвищення ефективності діяльності будь-якого закладу, підприємства або фірми. Це ще раз доводить значимість для підготовки майбутніх фахівців технічного профілю психолого-педагогічної складової в навчально-виховному процесі.

Питання формування професійної культури розкриваються в роботах А. Барабанщикова, В. Беніна, І. Бежа, О. Бондаревської, М. Букача, О. Гармаша, І. Зязюна, Н. Крилової, В. Правоторова, Т. Саломатової, О. Смирнової, Г. Соколової та ін.

Однак аналіз науково-педагогічної літератури показав, що термін «педагогічна культура» розглядається науковцями як категорія, яка притаманна лише вчителям. Зокрема, сучасні дослідники В. Бенін, О. Бондаревська, К. Левітан, Н. Седова розглядають педагогічну культуру як інтеграцію, синтез природних та набутих особистісних якостей, які забезпечують високий рівень діяльності вчителя, вихователя, взагалі, – педагога.

На думку В. Ягупова, педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості (2002, с. 168).

Найбільш широко поняття педагогічної культури розглянуто в працях В. Сухомлинського, на яких базуються подальші дослідження цього явища. Зокрема, В. Сухомлинський вважав, що педагогічна культура – це жива, творча педагогіка повсякденної творчої праці, та педагогіка, в якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя. Педагогічна культура – це, образно кажучи, техніка і технологія взаємодії майстра і об'єкта його праці... Багатогранність, різноманітність, відточеність, зразковий стан інструментів нашої творчості, уміння володіти ними так само тонко, як прекрасний музикант володіє скрипкою, – все це і є педагогічною культурою. Оволодіння педагогічною культурою вимагає від учителя здатності до системного педагогічного мислення, готовності до педагогічної творчості і професійного саморозвитку (Сухомлинський, 1977, с. 49).

Дослідниця О. Пономарьова стверджує, що педагогічна культура викладача вищої школи полягає в тому, що вона складається з двох однаково важливих складників. Першим з них є компетент-

ність і культура викладача як представника певної фахової сфери. Другим складником є педагогічна майстерність і педагогічна культура як її вищий рівень (Пономарьов, 2012, с. 89). А М. Гринькова розглядає професійну культуру педагога як певний ступінь оволодіння професією, тобто способами і прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованості духовної культури особистості (1998, с. 67-69).

У своєму дослідженні Т. Сидоренко розкриває сутність та компоненти педагогічної культури майбутнього вчителя, розглядає роль навчальної діяльності як засобу її формування та дидактичні умови ефективності цього процесу. Дослідниця вважає, що педагогічна культура майбутнього вчителя є складною соціальною характеристикою його особистості, в якій відбилася його педагогічна позиція (Сидоренко, 2001, с. 3-8).

За твердженням В. І. Лозової, педагогічна культура викладача – це професійна культура, гармонія педагогічного мислення та творчої діяльності, що сприяють якісній організації навчального процесу. Встановлено, що результатами процесу формування професійно-педагогічної культури є розвиток педагогічної етики, професійної майстерності, творчої індивідуальності та професійної компетентності (Лозова, 2006, с. 408).

Погоджуємося з думкою Г. Різа, який, розглядаючи структуру педагогічної культури, вказує на її предметно-продуктивну та техніко-технологічну складові. До першої науковець відносить всі досягнення суспільства у сфері педагогічної праці, до другої – методи, засоби, способи, за допомогою яких одержано позитивні результати. Оскільки жоден етап або діяльнісний цикл неможливо розмежувати, то будь-яке конкретне педагогічне явище виступає, з одного боку, як наслідок застосування певного методу, а з іншого – як спосіб одержання нового результату. Обидва різновиди педагогічних цінностей – результати і методи, технології їх одержання – є різнозначними щодо культурогенності: педагогічна культура не може розвиватися в умовах недооцінювання того чи іншого ракурсу (Риз, 1995, с. 114-115).

Однак ми вважаємо, що педагогічна культура є частиною загальної культури особистості. Крім того, вона розвивається, формується, піддається коригуванню, відточенню. Велику роль у її формуванні у фахівців інженерних спеціальностей відіграють самоосвіта та самовиховання.

Аналіз власної педагогічної діяльності у закладах вищої освіти технічного спрямування дає підставу стверджувати, що формуванню педагогічної культури майбутніх інженерів приділяється недостатня увага. Епізодичні знання вони отримують під час опрацювання дисциплін «Педагогіка» та «Основи психології», які досить часто об'єднані в один курс. Мало того, скептичне ставлення викладачів фахових дисциплін до педагогіки та педагогічної культури зокрема не поліпшують ситуацію. Досить часто можна почути думку про непотрібність вивчення педагогіки студентами інженерних спеціальностей.

Проте опитування студентів I–II курсів магістратури технічних спеціальностей засвідчило, що під час проходження практики вони зустрічалися з різними проблемними ситуаціями, при цьому в колективі відчувалися труднощі у спілкуванні, неможливість знаходження алгоритму вирішення конфлікту з найменшими моральними та матеріальними втратами.

Зважаючи на це стверджуємо, що сучасний випускник закладу вищої освіти має бути ознайомленим з основними проблемами педагогічної науки, знати педагогічний понятійний апарат, орієнтуватися в класичних та інноваційних педагогічних технологіях, мати навички педагогічного спілкування та відповідну педагогічну культуру. Без опанування зазначеного мінімуму неможливо досягти не лише ефективної педагогічної діяльності, але і суто професійної.

На підставі врахування різних точок зору науковців вважаємо, що в контексті нашого дослідження педагогічна культура фахівця інженерних спеціальностей розуміється як результат оволодіння системою педагогічних знань, навичками педагогічного спілкування та педагогічної майстерності.

Згідно з дослідженнями А. Вербицького майбутні фахівці в процесі професійної підготовки поступово залучаються до таких базових форм діяльності:

- навчальної, що охоплює теоретичне навчання студентів, засвоєння ними необхідного обсягу знань;
- квазіпрофесійної, що пов'язана з практико-зорієнтованим теоретичним навчанням майбутніх фахівців і передбачає моделювання на заняттях цілих фрагментів майбутньої професійної діяльності;
- навчально-професійної, яка здійснюється за нормами реальних професійних і соціальних відносин (Вербицкий, 1991, с. 51-52).

Враховавши зазначене вважаємо, що процес формування педагогічної культури фахівців інженерних спеціальностей доцільно реалізовувати за аналогічними етапами. На молодших курсах доцільно забезпечити опанування студентами системи педагогічних знань. На етапі переходу від навчальної до професійно-навчальної діяльності забезпечувати набуття практичних навичок педагогічного спілкування в процесі фахової діяльності. Це передбачає засвоєння ними ціннісних пріоритетів, ідеалів, гуманістичних цілей і моделей поведінки.

При цьому вважаємо за доцільне наголосити, що набуття педагогічної культури фахівцями інженерних спеціальностей полегшує процес їхньої адаптації до фахової діяльності, робить їх більш конкурентоспроможними порівняно з випускниками інших закладів вищої освіти, допомагає проявити свою індивідуальність.

Шляхами розвитку та формування педагогічної культури майбутнього інженера, на нашу думку, є:

1. Оволодіння системою педагогічних знань, розширення педагогічної ерудиції, збагачення професійної компетентності.
2. Розвиток педагогічних здібностей (дидактичних, організаційних, комунікативних, перцептивних, сугестивних, науково-пізнавальних, дослідницьких та ін.).
3. Оволодіння педагогічною технікою (технікою мовлення: дихання, голос, дикція; мімікою та пантомімікою; формування культури зовнішнього вигляду, дисциплінованості, ініціативності тощо).
4. Формування педагогічного такту, вміння володіти своїми почуттями та емоціями.
5. Вивчення та аналіз передового педагогічного досвіду.

Зазначене доцільно реалізувати в системі самостійної роботи студентів шляхом підготовки до участі у конференціях, написання наукових робіт педагогічної спрямованості, участі у олімпіадах та конкурсах з педагогіки для фахівців непедагогічних спеціальностей, під час роботи педагогічних семінарів і гуртків.

Висновки

Таким чином, проблема формування педагогічної культури фахівців інженерних спеціальностей є багатогранною. З одного боку, сучасний викладач має бути професійно майстерним, з високими моральними якостями, професійно компетентним, культурним, спрямованим на творче самовдосконалення, а з іншого – випускник-інженер зобов'язаний також мати і навички педагогічного спілкування.

На підставі викладеного матеріалу зрозуміло, що педагогічна культура фахівців інженерних спеціальностей – це система норм, ціннісних орієнтацій, практично реалізованих у процесі життєдіяльності людини, яка забезпечує умови для саморозвитку й самореалізації особистості в процесі фахової діяльності.

Перспективами подальших досліджень ми вважаємо пошук та розробку ефективних педагогічних умов та методів формування педагогічної культури випускників інженерних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Вербицкий, А. А. (1991). *Активное обучение в высшей школе: контекстный подход*. Москва: Высшая школа.
- Гринькова, М. В. (1998). *Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти)*. Харків: Основа.
- Лозова, В. І. (Ред.). (2006). *Лекції з педагогіки вищої школи*. Харків: ОВС.
- Пономарьов, О. С. (2012). Культура професійної діяльності в системі категорій педагогіки вищої школи. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 4, 84-91.
- Ризз, Г. И. (1995). Размышления о педагогической деятельности, культуре, мастерстве. *Педагогика*, 4, 114-116.
- Сидоренко, Т. Д. (2001). *Дидактичні основи формування педагогічної культури майбутнього вчителя*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг.
- Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори* (Т. 4). Київ: Радянська школа.
- Ягупов, В. В. (2002). *Педагогіка*. Київ: Либідь.

REFERENCES

- Hrynkova, M. V. (1998). *Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychni ta metodychni aspekty)*. Kharkiv: Osnova.
- Lozova, V. I. (Red.). (2006). *Lektsii z pedahohiky vyshchoi shkoly*. Kharkiv: OVS.
- Ponomarov, O. S. (2012). Kultura profesiinoi diialnosti v systemi katehorii pedahohiky vyshchoi shkoly. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy*, 4, 84-91.
- Rizz, G. I. (1995). Razmyshleniya o pedagogicheskoy deyatelnosti, kulture, masterstve. *Pedagogika*, 4, 114-116.
- Sydorenko, T. D. (2001). *Dydaktychni osnovy formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia*. (Avtoref. dys. kand. ped. nauk). Kryvorizkyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet, Kryvyi Rih.
- Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory* (T. 4). Kyiv : Radianska shkola.
- Verbickij, A. A. (1991). *Aktivnoe obuchenie v vysshej shkole: kontekstnyj podhod*. Moskva: Vysshaya shkola.
- Yahupov, V. V. (2002). *Pedahohika*. Kyiv: Lybid.

Софія Дембіцька

Ірина Кобилянська

Формування педагогічної культури фахівців інженерних спеціальностей

У статті викладена інформація щодо особливостей формування педагогічної культури фахівців інженерних спеціальностей в процесі професійної підготовки. Зокрема, розглядається поняття «педагогічна культура» та його особливості з урахуванням специфіки професійної підготовки майбутніх інженерів.

Об'єкт дослідження – активізація пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти технічного спрямування в процесі фахової підготовки з метою формування педагогічної культури.

Метою даної статті є обґрунтування етапів та шляхів формування педагогічної культури інженерів в процесі професійної підготовки.

Професійна діяльність інженерів тягне за собою необхідність педагогічного спілкування та взаємодії в колективі з метою вирішення професійних завдань. Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до проблем, пов'язаних з професійною підготовкою випускників технічних університетів, залишаються до сьогодні не повністю розкритими питання формування педагогічних компетенцій у студентів технічних спеціальностей.

Показано, що одним з ефективних шляхів взаємодії в колективі є набуття навичок педагогічного спілкування ще на етапі підготовки фахівця-інженера. Відповідно, завдання вищої освіти – підготувати фахівців, які матимуть навички педагогічного спілкування, володітимуть методами аналізу і прогнозування виникнення конфліктів, а також будуть розбиратися в особливостях їх уникнення в процесі професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальній розробці методики формування педагогічної культури інженерів з урахуванням особливостей їх професійної діяльності.

Ключові слова: педагогічна культура, професійна підготовка, фахівці технічних спеціальностей, формування компетенцій, удосконалення навчального процесу.

Софія Дембіцька – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sofiyadem13@gmail.com

Ірина Кобилянська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: akobilanskiy@gmail.com

S. Dembitska

I. Kobylyanska

Formation of pedagogical culture of professionals of engineering specialties

The article contains information on the specifics of the formation of the pedagogical culture of specialists in engineering specialties in the process of professional training. In particular, the concept «pedagogical culture» and its features are considered taking into account the specifics of professional training of future engineers.

The object of the research is the activation of the cognitive activity of students of higher educational institutions of the technical direction in the process of vocational training in order to form a pedagogical culture.

The purpose of this article is to substantiate the steps and ways of forming the pedagogical culture of engineers in the process of professional training.

The professional activity of engineers entails the need for pedagogical communication and teamwork in order to solve professional problems. However, despite the considerable interest of scientists in the problems connected with the professional training of graduates of technical universities, the issues of the formation of pedagogical competences of students of technical specialties are still not fully disclosed.

It is shown that one of the effective ways of interaction in the team is to acquire the skills of pedagogical communication even at the stage of training an expert engineer. Accordingly, the task of higher education is to train specialists who will have the skills of pedagogical communication, methods of analyzing and forecasting the occurrence of conflicts, and also to understand the peculiarities of their avoidance in the course of their professional activities.

Prospects for further research are the detailed development of the methodology for the formation of the pedagogical culture of engineers, taking into account the characteristics of their professional activities.

Keywords: pedagogical culture, vocational training, specialists in technical specialties, formation of competences, improvement of the educational process.

Dembitska Sofiia – Cand. Sc. (Pedagogical), Assistant Professor of the Chair of Security of Life and Safety Pedagogic, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, *e-mail:* sofiyadem13@gmail.com

Kobylyanska Iryna – Cand. Sc. (Pedagogical), Assistant Professor of the Chair of Security of Life and Safety Pedagogic, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, *e-mail:* akobilanskiy@gmail.com

София Дембицка

Ирина Кобылянская

Формирование педагогической культуры специалистов инженерных специальностей

В статье изложена информация относительно особенностей формирования педагогической культуры специалистов инженерных специальностей в процессе профессиональной подготовки. В частности, рассматривается понятие «педагогическая культура» и его особенности с учетом специфики профессиональной подготовки будущих инженеров.

Объект исследования – активизация познавательной деятельности студентов высших учебных заведений технического направления в процессе профессиональной подготовки в целях формирования педагогической культуры.

Целью данной статьи является обоснование этапов и путей формирования педагогической культуры инженеров в процессе профессиональной подготовки.

Профессиональная деятельность инженеров влечёт за собой необходимость педагогического общения и взаимодействия в коллективе с целью решения профессиональных задач. Однако, несмотря на значительный интерес учёных к проблемам, связанным с профессиональной подготовкой выпускников технических университетов, остаются до сих пор не полностью раскрытыми вопросы формирования педагогических компетенций студентов технических специальностей.

Показано, что одним из эффективных путей взаимодействия в коллективе является приобретение навыков педагогического общения ещё на этапе подготовки специалиста-инженера. Соответственно, задача высшего образования – подготовить специалистов, которые будут владеть навыками педагогического общения, методами анализа и прогнозирования возникновения конфликтов, а также разбираться в особенностях их избегания в процессе профессиональной деятельности.

Перспективы дальнейших исследований заключаются в детальной разработке методики формирования педагогической культуры инженеров с учётом особенностей их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: педагогическая культура, профессиональная подготовка, специалисты технических специальностей, формирование компетентностей, совершенствование учебного процесса.